

Kanada erdőgazdálkodása – egy erdőművelő szemével

In memoriam Jablánczy Sándor, 1908–1999

A századforduló körül született idős kollégáról szóló megemlékezésekben találkozhatunk olyan megjegyzéssel, hogy élete összefonódott az ország sorsával, történelmével. Jablánczy Sándor életében nemcsak az ország, tágabb értelemben a Kárpát-medence, de az új világ, Kanada legújabb történetének egyes erdészeti vonatkozású részletei is visszatükröződnek; tavaly halt meg Kanadában.

Két ok is késztet a megemlékezésre. Egyrészt a soproni Erdészeti Főiskola erdőművelési tanszékének vezetője volt az ötvenes évek elején, és ebben a munkakörében folytatója és gazdagítója annak a magyar erdőművelési iskolának, amelynek a XIX. század közepe óta – mai szóhasználatával élve – a tartamos és természetyszerű erdőgazdálkodás volt mindig a két fő alapelve. Másrészt halála előtt megküldte nekem nyomtatásban megjelent és kéziratos tanulmányait azzal, hogy őrizzük meg az utókor számára írásait. Gondolatai valóságos – és a mai magyar erdészek számára is tanulságos – képet festenek Kanada és az USA erdeiben folyó gazdálkodásról és annak várható ökológiai következményeiről. Illő, hogy halála alkalmával – ha röviden is – megemlékezzünk róla.

A történelmi Magyarországon, a Felvidéken, Ipolyságon született, elemi és középiskoláit szülővárosában végezte. Szülőföldjét a trianoni békeszerződés elszakította hazájától és az újonnan alakult Csehszlovákiához csatolta, így Prágában, a Károly Egyetemen szerzett erdőmérnöki diplomát. Oklevelének megszerzése után Szlovákiában, egy magyar gróf erdőbirtokán helyezkedett el, majd az első bécsi döntés után – 1938-ban – a visszatért felvidéki területekkel Magyarországra került és a balassagyarmati erdőfelügyelőségen kezdte meg magyarországi erdészeti munkáját. 1939-ben visszakértült Kárpátalja is hatalmas kincstári erdőségeivel, és ekkor Jablánczy kérte áthelyezését a termelőmunkába. Bustyaházára került a m. kir. Erdőigazgatóságra, ahol találkozott a soproni egyetemen frissen végzett fiatal, tetterre kész, lelkes fiatal erdőmérnök kollégákkal. Éjszakákba nyúló szakmai viták során formálódtak a magyar erdőgazdálkodás

megújításának szükséges és lehetséges útjai. A kárpátaljai kincstári erdőigazgatóságok akkor – a prágai cseh szakértők által is elismerten – műszaki berendezéseit illetően Európa legfejlettebb erdészeti nagyüzemei közé tartoznak, melynek alapjait a múlt XIX. század során fejlesztették ki. A fiatal erdőmérnökök figyelmét lekötötte az európai léptékű, hatalmas és sokrétű műszaki létesítményrendszer, a keskeny nyomtávú vasúthálózat, a tutajozást szolgáló gátrendszer, az úszató és csúszató berendezések, mindaz, ami a fa kitermelését és forgalombahozatalát szolgálja. Jablánczy szenvedélyesen hívta fel a figyelmünket arra, hogy a műszaki berendezések ugyan elengedhetetlenek a magashegységi Kárpátokban folytatott erdőgazdálkodásban, de az erdész legfontosabb feladata itt is az erdőművelés, az, hogy a jövő számára egészséges, értékes állományokat neveljünk. Ez a Kárpátokban a jövő feladata és szakmailag nehezebb, mint a műszaki problémák.

A Párizs környéki békék újra gyökeresen új helyzetet teremtettek, Jablánczy a Kárpátokból a mai Magyarország területére került és a Somogy megyei Karádon lett erdőgondnok. Az erdészeknek rövidesen két új problémával, feladattal kellett szembenézniük. Az egyik szakmai jellegű volt, az erdők államosítása, ezt az erdészek szívesen és jól csinálták, és az új államerdészeti szervezet meglepően hamar vált ütközéssé szervezetté és a legszükségesebb fával ellátta az országot. A másik feladat már bonyolultabb volt. Az ország egy hatalmas politikai, társadalmi és gazdasági átalakulás folyamatába került; az erdészek ezt részben nem vették észre, részben a politikával nem akartak foglalkozni. Néhány fiatal erdőmérnök – köztük Jablánczy is – arra a meggyőződésre jutott, hogy ha az erdészek teljesen kivonulnak a közéletből, akkor az erdészeti irányításában is megszűnik a szerepük, és az erdészeti sorsa hozzá nem értő politikusoktól fog függeni, és akkor szegre lehet akasztani a nagy reményekkel indult, az ország összes erdeire készülő hosszú távú fejlesztési elképzeléseket, és számolni kell azzal, hogy az erdőben bekövetkezett hábo-

rús károk helyreállítása helyett az erdők további pusztulása fog bekövetkezni. Ilyen gondolatok vezették Jablánczyt is, amikor elvállalta 1948-ban az Országos Erdészeti Egyesület titkári teendőinek ellátását és a Földművelésügyi Minisztériumban az Erdészeti Osztály vezetését. 1950-ben azonban – a proletárdiktatúra kikiáltása után – már nem tűrtek meg az FM-ben az ő beosztásában erdőmérnököt és – lehetőséget kapva – Sopronba került és az Erdőművelési Tanszék vezetője lett, először docensként, majd ki-nevezték professzornak.

Szakmai hitvallását az Erdészeti Kézikönyv (Budapest, 1956) *Erdőművelés* című fejezetében foglalja össze; idézzük belőle a legfontosabb gondolatokat, melyekhez élete végéig hű maradt. A fejezet első pontja az *állományok nevelésének, felújítóvágásainak és átalakításának alapelvei* címet viseli; ebben a következőket írja:

„Az erdőművelés, szélesebb értelemben fatermesztés, tevékenységei közül eddig a legelhanyagoltabbak az erdők nevelése, felújítóvágásai és a rontott erdők átalakításai voltak. Ennek oka egyrészt a régi erdőgazdálkodás tűzfatermelő jellege volt, másrészt pedig az, hogy a nevelővágások elméleti alapjai tisztázatlanok voltak. A kezdetleges gazdasági célkitűzéssel együtt járt a külterjesség és szakemberek hiánya. Hazánk csekély erdőössletége, nagy fahiánya és gazdasági adottságai indokolták és lehetővé teszik a legbelteresebb állománynevelő és felújító módszerek bevezetését. A korszerű erdészettudományos felfogás az *elegyes, többkorú és többszintű állományok elérésére törekszik*, mert ez biztosítja a termőhely fatermőerejének legbiztosabb fennmaradását, a legjobb és legbiztosabb fatermést. Hazánk növényföldrajzi, éghajlati és talajviszonyai mindenképpen az elegyes erdők létét kívánja meg. *Csapadékviz viszonyaink a vízzel való gazdálkodásban a legnagyobb körültekintésre késztetnek*, ezért különösen kívánatos a ma még túlsúlyban levő, legrosszabb vízgazdálkodást jelentő tarvágás felszámolása.... Újszerű állománynevelő törekvéseink olyan szerkezetű erdő kialakítására irányulnak, amelyben az állományt alkotó egyedek egyöntetű tulaj-

donságairól (pl. fejlettségi fokáról, koráról, méreteiről) alig lehet beszélni. Egyelőre azonban még jórészt egykorú és egyszintű állományaink vannak. A fejlődés következő lépcsőfokán egy uralkodó főszintből és ezt kiegészítő, segítő alsó szintből álló állományokra kell törekedni...”

Jablánczy modern oktató, nevelő munkáját azonban félbeszakították az 1956-os forradalom eseményei, amikor november 4. után kétszázezer ember hagyta el az országot, különösen sokan Sopronból, a határszéli városból. Akkor az Erdőmérnöki Főiskola tanári karának és hallgatóinak több, mint fele nyugatra távozott.

A hetvenes évek közepén részt vettem az Európai Gazdasági Bizottság Fabizottságának kanadai tanulmányútján és ennek során felszállt hozzánk a vonatra Jablánczy Sándor barátom, hogy beszélgetni tudjon velem. Egész éjszaka beszélgettünk a hálókocsiban az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig utazva. Sok mindenről szó került, többek között arról is, miért csatlakozott a nyugatra távozókhoz. Akkor azt mondta nekem: „Az ötvenes évek elején Sopronban az oktatásban dolgozóktól, párttagoktól – de még a családtagjaiktól is – különösen megkövetelték az ateista magatartást, tiltották az egyházi rendezvényeken való részvételt. Mélyen hívó, vallásos ember voltam, és ez a fokozódó lelki kényszer elviselhetetlen lelkiismereti konfliktussá fokozódott bennem, ezt nem tudtam másként feloldani...”

Pályája végén egy tanulmányban összefoglalta hitvallását az erdőkről, azok jelentőségéről az emberiség sorsában és a bennük hosszú távon folytatandó, ökológiai alapú gazdálkodásról. Mivel a tanulmányban részletesen elemzi a kanadai erdőkben folytatott gazdálkodást és összehasonlítást tesz a közép-európai erdőgazdálkodással is, a hazai erdészek számára is érdekes lehet annak megismerése, ezért bővebben ismertetem. A tanulmányt több kanadai szaklap is közölte; rövid tartalma, a szerző szavaival, a következő:

„Jablánczy: *A fenntartható erdőművelés: alapvető kérdések újraforgalmazása* (Sustainable silviculture: redefining fundamental issues). Amikor 1986-ban az erdészet területén végzett szolgálatom hatvanadik évét befejeztem, egy megismerő megbízást kaptam: írjak egy könyvet a fenntartható erdőművelésről. Ironikusnak tűnhet, hogy pályafutásomnak pontosan a felét, 1956-ig, Közép-Európában, a modern erdőgazdálkodás bölcsőjénél

Fotó: dr. Szikra Dezső

töltöttem, míg a második felét Kanadában, az egyik, erdőben leggazdagabb államban, de amelyik legkevésbé progresszív, ami a „kimeríthetetlen” nemzeti erőforrásról való gondoskodást illeti... A „fenntartható” (sustainable) jelző először meglepett engem; arra emlékeztetett, hogy erdészeti tevékenységem első felében sohasem volt szükség az erdőművelés fogalmának ilyen – jelzővel illetett – meghatározására. Az erdőművelés magától értetődően magában foglalja a fenntarthatóság lényegét az erdők kezelésében.

Nem képzelhető el más erdőművelés. Mi, fiatal erdészek, nem tudtunk más erdőművelést elképzelni, miközben tanultunk, terveztünk, vezettünk, oktattunk hivatásunkban. Ezt követelte a törvény, erre kötelezett a hivatásos eskü az erdészet minden ágában. A fenntarthatóság (örök folyamatosság) gondolata a kitűnő egészségi állapotban lévő erdők megszakítás nélküli termelőképességének fenntartását jelenti századokon át. Az Európai Törvény: Ökológiailag korlátozott gazdasági tevékenység. Minden eltérés ettől a szociális-gazdasági örökségtől sajnálatos hiba... Miért kell egy új könyv, hiszen Észak-Amerika van legjobban ellátva erdészeti irodalommal. Az igényt talán fellelhetjük abban a széles hézagban, ami az észak-amerikai erdészetek enciklopédikus tudása és az erdők kezelésének elmaradott gyakorlatában van. *A vezetés felelőssége, különösen Kanadában, leggyakrabban második vonalbeli ipari szervezetek kezébe kerül, melyek nem ismerik az erdőművelés biotechnológiai problémáit.* A nyilvánosság, a nagyközönség az erdőket egyszerűen megújítható nyersanyagforrásoknak tekinti,

melyeket faipari társaságok üzemeltetnek. Az utóbbi években az iskolázott közönség tiltakozása fokozott mértékben vált kritikussá az erdők helytelen kezelése miatt nyilvánvaló tönkretétele miatt. Hon. Frank Oberle M. P. a Tudomány és Technológia szövetségi minisztere, jelenleg erdészeti miniszter *„A zöld Gettó – meg tudjuk védeni a kanadai erdészetet?”* (1983) című munkájában megkérdezi: „Mi történne, ha a kanadaiak rájönnének, hogy a gyerekeik egy olyan gazdaságot örökölnének, amelynek motorja hiányzik a helytelen gazdálkodás miatt?” (46. old.)

A legjobb szolgálat, amit a javasolt új könyv tehet, a közvélemény tudatának felébresztése, megerősítése a nemzet természeti erőforrása, az erdő iránti felelősségérzetében. A kihívás a közvélemény megváltoztatása az erdők és erdészet alapjainak kérdésében, a segíteni akaró körök által terjesztett mítoszok eloszlatása és kipróbált, helyes alapvető rendszerek ajánlása többcélú erdők folyamatos használatának biztosítása érdekében.

Dr. Leon Mincle, U.S. Erdészeti Minisztériuma szakértője hosszú élettapasztalata során tett megfigyelései szerint az erdészet nem a mezőgazdaság egyik ágazata. Dr. Hamish, az ökológia professzora az egyetemen (University of B.C.) azt tanítja, hogy az erdő nem megújítható, hanem folyamatosan fenntartható és fenntartandó erőforrás. Mind a két tekintélyes szakértő nyilatkozatában hangsúlyozza, hogy minden erdő típus speciális ökoszisztéma jellegzetessége, nem helyettesíthető szerepet jelent és mindketten visszautasítják a mezőgazdasági technika alkalmazását a feltétlen erdőtalajokon.

Befejezésül egy idézet Ralp S. Johnstontól: „A nagy területeken végzett tarvágások csak második helyet foglalják el a tüzek után az ökoszisztéma pusztításában és a biomassa nagy részének az eltávolítása a legrosszabb Nova Scotia tartomány nyugati részén. A tüzek és a tarvágások 500 000 acre termelékeny erdőt változtatták át pusztá területté. A tarvágás és csemeteültetés sem új, sem fejlett erdőgazdálkodást nem jelentenek. Az ősi egyiptomiak, görögök és rómaiak ezt tették 2000–3000 évvel ezelőtt.” (Ralph S. Johnson: A tarvágás degradálja az erdőket.)

A nagyközönséget meg kell győzni, hogy az erdőkről folytatott vitákban részt kell vennie. A nagyközönséget meg kell győzni arról, hogy hozzáértő együttműködése jelentős értékű a hivatásos szakértők számára abban az erőfeszítésben, hogy újrafogalmazza a szociális-gazdasági erdők szerepét Kanadában. Ha a közösség megismeri, akkor megtudja, hogy a kanadai erdők általában és az Egyesült Államokban lévő erdők számos körzetben (főleg a hegyvidéki államokban) egy pusztulást előidéző, helytelen gazdálkodási folyamatban vannak, amit a válogatás nélküli tarvágás és a monokultúrás fenyőtelepítések jelentenek, és amely rendszernek a neve CC–MC (Clear-Cut Mono Culture: tarvágásos monokultúra). Ez ellentétben van az erdőkben elvárható normális fejlődéssel, a felújító vágásos és elegyes erdőkre törekvő gazdálkodási gyakorlattal. A kanadai erdőzet állapotát világosan jellemzi Kanada Tudományos Tanácsa jelentése, melynek címe „*Kanada veszélyeztetett erdei*” (1983, 5. old.). Ez igazolja, hogy „Kanada produktív erdőkkel borított területének egynyolcada (kiváló minőségű őserdők) olyan mértékig leromlott, hogy hatalmas területek olyan mértékig lepusztultak, melyek már képtelenek felújulni és kereskedelmi célra használható fatermést hozni a következő 60–80 év alatt. Évente mintegy 200 ezertől 400 ezer hektárig terjedő értékes erdőterületet kell hozzáadni ehhez a szégyenteljes veszteséghez.”

A tarvágás-monokultúra elavult. A legutóbbi két évtizedben a tartományok engedélyezték, hogy a CC–MC módszer a leggyakrabban használt gazdálkodási rendszerre váljon. Széles körű elterjedése ellenére ez elavult módszer. A CC–MC elsődleges célja rövid távon elérhető profit és gazdaságosság-ellenes, retrográd irányt jelent az erdőgazdálkodás vezetésében. Az európai dokumentáció számtalan példával igazolta, hogy a tarvágás és monokultúrás fenyvesítés egyéb öko-

szisztémát károsító gyakorlatai, mint a rövid vágásforduló, erdei legeltetés, a vadállomány mértékelen elszaporodása, a lomblevelű fajok és cserjék mellőzése, az erdők termelékenységének csökkenését eredményezik, az első vágásforduló alkalmi eredményei ellenére. A mi mai gyakorlatunk kudarcra van ítélve Észak-Amerikában, mint ahogy mindenütt. Az egészséges ökológiai elvekre alapozott erdőművelés biztosíthatja a természetközeli, egészséges erdők folyamatoságát anélkül, hogy kárt okozna a jótékony hatásokban, a minőségben. Sokat kell tenni annak érdekében, hogy újra orientáljuk a tévesen informált észak-amerikai gondolkodásmódot a leegyszerűsített CC–MC modellről a haladó, ökológiai, hosszú távú gazdasági realitás irányában. De a gondolkodásmód új irányba terelése körültekintő, fokozatos fejlődést igényel egyidejűleg több fronton.

Ezek az alábbiakat foglalják magukban:

1. A törvényes rendszernek, a törvény általános rendelkezéseinek meg kell követelnie az erdők folyamatos fennmaradását tartamos erdőgazdálkodással a tulajdonosok minden kategóriájában. A Kanadai Alkotmány felhatalmazza a tartományi kormányokat az erdők kezelésére vonatkozó összes funkció irányításával. Erdeink legnagyobb része a néptulajdonában van, de az érzékeny ökoszisztéma védelmének felelőssége magántársaságok kezében van a tartományi kormányok által kiadott jogosítványok alapján.

2. Regisztrált, hivatásos erdészeknek meg kell engedni, hogy függetlenné váljanak a fafeldolgozó társaságoktól.

3. A tudósok, oktató intézmények és egyéb szakértők együttműködve dolgozzanak ki állománykezelési és felújítási gyakorlati eljárásokat, amelyek megfelelnek a helyi ökológiai és gazdasági körülményeknek.

4. Az erdővédelmi szervezetek szüntessék meg vagy legalábbis csökkentse a vegyszerek használatát, amelyek használata a jelenlegi ökológiaellenes gyakorlat mellett elkerülhetetlen.

Ha értelmes szakértők és jól informált társadalom együtt szólalnak fel az erdeink ellen most folyó tűrhetetlen támadás ellen, nem kétséges, hogy jelentős lépést fogunk tenni a helyes irányba.

A fakitermelés bürokratikus elválasztása az erdőműveléstől és ezek bérbeadása kereskedelmi érdekeltségeknek, végzetesnek bizonyult.

Dr. Minkle írja a Journal of Forestry 1983. júliusi számában: „*Sikeres erdő-*

gazdálkodás megőrzése a vezető erdész felelőssége. A felelősséget és a szakértelmet szorosan magához az erdőhöz kell helyezni... felfogásom lényege: több és jobb erdészeti gyakorlati munkát a helyszínen, a tő mellett kell elvégezni, és csökkenteni kell a felülről jövő adminisztrációt.”

Eddig Jablanczy Sándor tanulságos cikke, ami szakmai végrendeletének is tekinthető. Egyéniségére jellemzésül szolgáljanak azok a gondolatok, melyeket – kérésre – Riedl Gyula írt róla, aki gondnoktársa volt évekig Kárpátalján, Királymezőn.

„Jablanczy Sándor, mint a Királymezői Alsó m. kir. Erdőhivatal vezetője fegyelmet tartó, rendet követelő szigorú főnök volt, akinél beosztottjainak értékrendje a szakmai felkészültség, a végzett munka minősége, pontossága szerint igazodott. Harcolt a végzett munka megbecsüléséért; nehezen vette tudomásul az életkorral automatikusan emelkedő ranglétrát és az ahhoz igazodó fizetési besorolásokat. Amikor a legkiválóbb kerületvezető erdészt ugyanabba a fizetési osztályba sorolták, mint másik társát, aki csak tettevette a dolgát, akkor az erdőigazgatóján keresztül kérte a minisztériumot kiváló erdésze soronkívüli előléptetésére, amit ki is harcolt. Szakterülete az erdőművelés volt, ennek szinte megszállottja volt. Nem volt olyan nap, hogy ne járta volna be kerülete valamelyik munkaterületét (csemetekert, erdősítés, felújítás, tisztítás stb.). Mint magánember, szívélyes, közlékeny, tréfát értő, kedves házigazda, segíteni mindig kész kolléga volt. Végtelesen szerette a családját. Mélyen vallásos volt; rendszeresen részt vett az egyházi rendezvényeken, mint a Királymezői-Alsó m. kir. Erdőhivatal erdőgondnoka lelkiismeretesen gyakorolta a kegyúri jogokat és kötelességeket (templom karbantartása stb.). Közvetlen a szovjet csapatok megjelenése előtt még 1944. március 15-én ő tartotta meg az ünnepi megemlékezést Királymezőn; haláláig megőrizte magyarságát. Végig szívében hordozta a szülőföld, a Felvidék emlékét, amit már soha többet nem tudott felkeresni...”

Jablanczy Sándor élete, az erdőzet, a hivatás megalkuvás nélküli szolgálata és szeretete, a magyarságtudat megőrzése két kontinensen és négy társadalmi-politikai rendszeren keresztül, az erkölcsi alapok, a család, a becsületes munka, a hit iránti elkötelezettség megszívlelendő mondanivalót jelenthet a hazai erdészeknek is, de a kanadai magyar erdészeknek is.

Madas András